

Ablaktalan szobák

A mikor 1924–26 között az ellenforradalmi rendszer gazdaságilag stabilizálódott, egy időre a munkásosztály is kedvezőbb helyzetbe került. A tőkésék azonban a korábbi béreket törekedtek fenntartani. A munkások, a viszonylagos fellendülést felhasználva, egyre többször nyúltak a sztrájk fegyveréhez. 1927 áprilisában a vasmunkások a 15 napig tartó sztrájk után elérték kívánságaik teljesítését. Az eredmény más szakmák dolgozóit is cselekvésre készítette. Augusztusban a klinikai építkezéseken 90 kőműves és 90 segédmunkás lépett sztrájkba, 88 fillér helyett 1 pengőt követeltek. A sztrájkot az országos mozgalom áramába kapcsolva az építőmunkások kezdték, osztályharcos hagyományaikhoz híven. Lajner Dezső, a szociáldemokrata párt titkára ugyan úgy nyilatkozott a sajtónak, hogy egyelőre sikerült más építkezések munkásait a sztrájkotlól visszatartani, a vállalkozókat azonban ez a bejelentés nem hatotta meg: augusztus 3-án mintegy 300 építőmunkás gyűlt össze a Munkásotthonban, hogy döntson a sztrájk sorsáról. A munkaadók az előzetes megállapodást megszegve, 50–60 fillérben állapították meg az órabért, és a magasabb bérű munkásokat szombatontként elbocsátották és vidékiekkel helyettesítették. Ez okozta a sztrájkot. Lajner bejelentette, hogy a munkaadók 12 filléres emelés helyett, csak 4 filléres emelésről hajlandók tárgyalni. Erre Mándoki, Varga és Komócsin Mihály építőmunkások kitaratásra buzdították az egybegyűlteket és úgy határoztak, hogy ragaszkodnak az 1 pengős órabérhez és folytatják a sztrájkot. A munkaadók válaszul 400 munkásnak felmondtak. A sztrájkolók két héti kitaratottak, s a sztrájk azzal végződött, hogy a munkások 80 fillér legalacsonyabb és 95 fillér legmagasabb órabért kaptak. Bár a sztrájkolók kisebb engedményekre kényszerültek, ez alkalommal sikert értek el.

A két világháború között az életviszonyokat a béren kívül lényegesen befolyásolta a lakás-helyzet. A háború után megsza- porodott a lakosság, de lakás nem volt elegendő. A problémát a hatóság is felismerte, és elrendelte a felmérést. Az eredményt 1927-ben tették közzé. Kitént, hogy a város belterületén 80 ezer 100 lakos élt és közülük 10 ezer 661-en laktak 3170 nedves és pincelakásban. Vizes esztendőben ugyanis Móravárost, Rókust talajvíz fenyegette. A csatornákat alig tisztították, így a lezúduló víz az udvarokat elöntötte. „Mindenne van pénz, egyetemre, kisasútra, templomra és arra, hogy Párisba utazgassanak a tanácsbeliek, de nincs pénz a munkanélküliekre és nincs a városrendezési munkálatokra” — panaszkodta az egyik külvárosi küldöttség.

Szegednek akkor 220 kövezetlen utcája volt és a külvárosokban az átvezető főutcaikon kívül 80 lámpa égett. A lakosok közel 60 százalékát kellett volna kitelepíteni. Az egészségtelen, vizes és pincelakások előbb is említett 3170 számából legtöbb az egy-szoba, konyhás: 2270. De még a csupán egy szobából álló „lakás” is 622. A falak nedvességét tekintve a földszinti lakások 30 százaléka, a szuterén lakások 48 százaléka, a pincelakások 65 százaléka két méterrel felül, vagyis magasságuk több mint feléig nedvesek. Túlnyomó részükben a padozat korhadott volt. A lakásokban négy-öt ember élt, hiszen a 3170 lakásra 10 ezer 661 ember jutott. A lakások nagy részében villanyvilágítás, vízvezeték és W. C. nem volt. Utóbbi még az újonnan épített munkáslakásokban is csak egy volt emeletenként. A szennyvíz 60 százalékát az udvarokon levő nyílt gödrökbe öntötték. Tüdővésztl, angolkórtól pusztuló emberek voltak a lakosai ezeknek a lakásoknak.

A nedves és a pincelakások ez-reinek létrejöttének oka az volt, hogy az 1879-es árvíz utáni városrendezés alkalmával a külső városrészeket nem töltötték fel a Tisza legmagasabb árvízszintjére, az úgynevezett eszményi szintre. A csöpörkék nem kerültek feltöltésre, és lecsapolatlan udvarok keletkeztek. A külső övezetekre, a modern városi proletariátus leendő lakóhelyeire, a periferiákon elhelyezett bérkaszányokra, tömeglakásokra és gyártelepekre nem adtak.

A külvárosok és a telepek többnyire nyomorúságos, elhanyagolt képet mutatnak. Előfordult, hogy az új-somogyitepi iskolát (ma Petőfitelep) a rossz utak miatt már szeptemberben sem lehetett megközelíteni. Bár a külvárosok poros utcáinak egészségtelen voltát a város vezetői elismerték, valójában nem sokat törődtek a viszonyok javításával. Az egészségügyi anketoknak szinte állandó témája volt a telepi lakosok helyzete. A telepi lakosok gyakran panaszkodtak a hatóságoknál. Az aig-nertelepek kérték a víztelenítést. A város fedezet hiányára hivatkozva nem fogott hozzá a munkához.

Megoldatlan volt a külvárosiak és a telepiek vízellátása. 1933-ban Valentiny Ágoston vezetésével a Tápéi sorról egy asszony küldöttség elpanaszolta Somogyi polgármesternek, hogy már 40 éve könyörögnek jó ivóvízért. A polgármester megígérte, hogy kivizsgálja a helyzetet. A klebels-bergteliepek küldöttsége vizet, járdát, a telekbér leszállítását kérte. Elmondották, hogy nincs a városba vezető gyalogjárdájuk és mindössze egy artézi kút szolgáltat jó vizet az egész telepnek. 1936-ban a Tanító Kiskertek lakossága (72 család) folyamodott

a vízellátás megoldásáért, mert a kutak vize még mosásra sem volt alkalmas: „...Ha valaki beteg lesz, és kórházba kell vinni, akkor a telepről csak úgy kerülhet ki, ha valaki a hátára veszi és kiviszi. A tisztí orvos nem tudja hivatalát ellátni, mert rossz időben fizikailag nem tud kimenni a telepre. A telep vize ihatatlan... még a virágok is leher-vadnak, amelyeket ezzel locsolnak... A telepen nincs villany... Így tehát a telepen számkivetve él 830 lélek a kultúra minden áldásától megfosztva él...” — írja egy telepi lakos 1934-ben Baranyai főispánnak.

Igy volt ez a többi telepen is. Idézzük Czibula Antal, régi szocialista vallomását:

„...Ami a Nagykörúton belül a Tisza felé van, az város. Itt van kövezet, csatornázás, vízvezeték meg közvilágítás. A Nagykörúton kívül mindez nincsen. Burkolat híján itt nyáron por van, az év többi részében meg sár. Csatornázás itt nincsen. A szennyvizet fedetlen árkokban vezetik el. A lakásinség leküzdésére legtöbbet az érdekelt emberek maguk tették, akik keserves nélkülözések árán félretett garaskáikból, nehezen felhajszolt kölcsönökből a város által kijelölt helyeken vályogputrikat emeltek fel. Így keletkezett a Somogyi-, a Kecskestelep... Mikor a tavaszi hóolvadás és esőzés a külvárosok mélyebb helyein áradásokat okoz, a házak falai megimognak, össze is esnek, a pincelakások vízzel árasztatnak el.”

Ahol a lakások tekintélyes része a talajjal egy szinten épült, sok helyen padolatlan szobákkal, csaknem lehetetlen az emberek gyógyítása — mutat rá a tisztí főorvos 1933-ban. A korabeli sajtó számos megrendítő esetről tudósít. Hegyi András gyűjtötte az egyiket: „Polgár u. 5. sz. A belváros szíve, fehérre meszelt úri ház, ahol az emeleten békés és nyugodt polgárok élnek. De mi van másfél méterre a föld alatt? Itt lakik özvegy Paskel Istváné. Szobáján nincsen ablak, a tája a pince folyosóján van. A levegő nehéz. Férje néhány hónapja tbc-ben hunyt el. Az anyja ma is tbc-s. Gyermeké még nincs egy éves — az angolkór élő szemléltetője.”

A legnagyobb gondot a tbc jelentette. Az 1930-as években évente 400 ember halt meg tbc-ben. Évente átlag 1200 új beteg jelentkezett a városi tüdőbeteg-gondozóban, közülük 250–300 már a legvégső stádiumban, amikor már lehetetlen a segítség. Budapest után Szegeden voltak tbc-s betegek a legnagyobb arányban. A fertőzés veszélye Rókuson volt a legnagyobb, a megvizsgált 176 fiú és leány között 68 fertőzöttnek bizonyult. 1935 májusában tbc-ellenes kiállítás nyílt Szegeden. Ezen kitűnt, hogy a városok közül Szeged költ a legkevesebbet a közegészségügyre, költségvetésének 2,8 százaléka. Elhanyagoltak voltak a külső városrészek és a kerületek alsófokú iskolái. A városban a 30-as években 16 százalék volt az analfabéták aránya, a külterületeken és a tanyavilágban 34 százalék.

Munkáslakások

Az első munkáslakásba ünnepség nélkül költözött be Oláh Árpád és családja, a Tarján 510-es épületbe. Mégis úgy szerepel az OTP megyei fiókjának adatai között ez az 1973. februári nap, hogy megkezdődött a munkáslakások átadása Szegeden.

Az 1973. év kezdetével életbe lépett rendelet körül néhány alapos félreértés volt. Most csak az elsőt említsük: csak kijelölt, nagyobb városokra érvényes. Csongrád megyében például Szegedre és Hódmezővásárhelyre, a benne foglalt intézkedéssorozat.

Munkáslakás — ez a fogalom ma már nem idézi a gyártelepek mellett még itt-ott fellelhető hajdani munkáslakásokat, csak a fiatal munkásgenerációt emlékeztetében talán: sokan közülük ott nőttek fel. Ezekhez képest az ONCSA-lakótelepek már szépek voltak, bár egyforma házaik so-ra nem keltek ma sem az esztétikai szép élményt. Ma a munkáslakás nem külsőségeiben mutatkozik másnak, hanem azok a kedvezmények különböztetik meg, amelyeket a munkásság kap lakásépítéshez, vagy vásárláshoz. Az igazsághoz hozzátartozik, hogy már a felszabadulás után nem sokkal felépültek a Faragó utcai munkásházak, jelezvén, hogy az új uralkodóosztály új körülményeket is terem meg számára.

A mai kedvezmények lényege: az önköltségből (vagy lakás árából) az állami dotációt, a szociálpolitikai kedvezmény címen járó összeget levonják, s ennek a csökkentett összegnek a 20 százalékát a dolgozó vállalata fizeti be (a munkásának nyújtott kamatmentes kölcsön keretében), maga a lakásvásárló munkás pedig a kedvezményekkel csökkentett összeg 10 százalékát fizeti be önerőből, saját pénzből. Az OTP-nek a tartozást 1 százalékos kamattal fizeti vissza a munkás (szemben a lakásvásárlással: hiteleknel szokásos 2 és 6 százalékkal), a törlesztés időtartama pedig 35 év. Ha a vállalat, gyár társasház építését szervezi meg, az abban részi vevő munkások — csakúgy, mint a tanácski-jelölésű OTP-lakást vásárlók — a maximális hitelt, 250 ezer forintot kölcsönt kaphatnak (mások 190 ezer forintot), a munkáslakás kölcsöntörlesztésénél a kamat 1 százalékos (másnak 2 és 6 százalékos).

Az elbírálásnál a lényeg: munkások teletszerű társasház-építésénél, vagy lakásvásárlásakor minden esetben az állami támogatás maximuma érvényes. Például a szociálpolitikai kedvezmények szempontjából eltartottak minősülő családtagokat minden esetben figyelembe vesszük. A 3 vagy többgyermekes munkáscsaládoknak az előtörlesztést — azt a bizonyos, önerőből

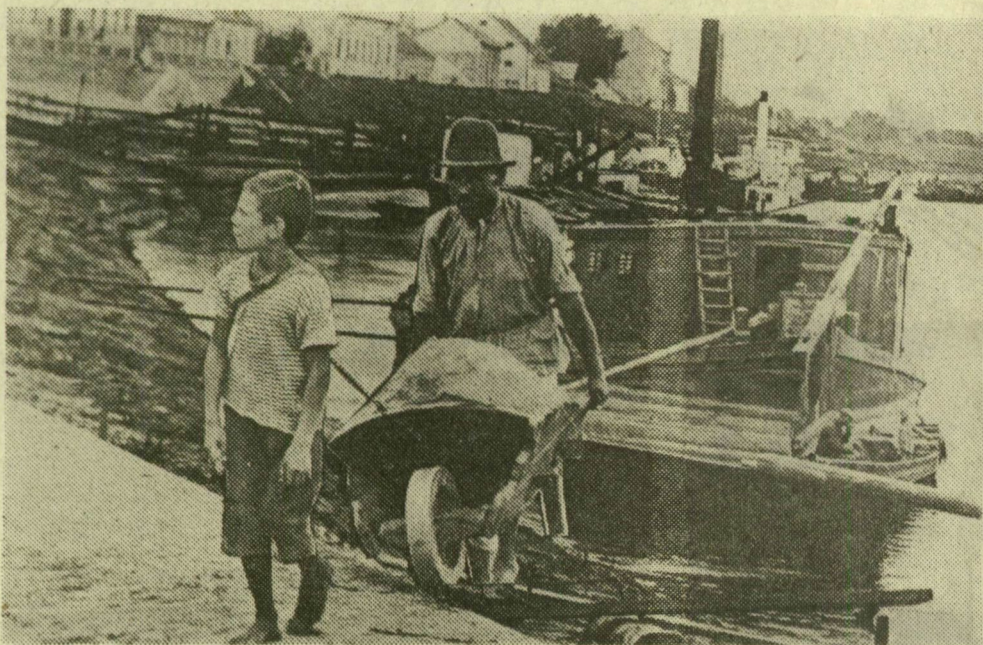
befizetendő 10 százalékot — az állami költségvetés terhére elengedhetik.

A jelek szerint a legnépszerűbb forma az OTP által felépített lakások vásárlása vállalati hozzájárulással. Nem biztos persze, hogy ez volna a legolcsóbb. A vállalati szervezésben, gyakorlati segítséggel építhető házakban bizonyára olcsóbb is lehetne a lakás, mindenestre a leendő tulajdonosok maguk is részt tudnának venni az építkezésben. Tavaly Szegeden mindössze 5 vállalati társasházi lakásba költözött munkáscsalád (az új rendelet nyújtotta kedvezményekkel), s az OTP-től 53 családot tudott vállalati segítséggel lakást venni, a Fűrj utcában és Tarjánban adtak át munkáslakásokat. (A családi ház építésével kapcsolatban most készült el a rendelet. A városkép és nem utolsósorban a telekgazdálkodás szempontjából kedvezőbb lenne a városban többszintes épületek formájához ragaszkodni, de az építőknek sem lehet mindegy, hogy többszintes házban megoszlik a telekár, olcsóbbak lehetnek a lakások.)

Tavaly év elején, a rendelet életbe lépése idején olyan terv készült Szegeden, amely a mostani tervidőszakra 200 munkáslakást átadást szabta meg. Ezt a 200-as számot bizonyosan túlszámnyalják, részint mert az igények nagyok, részint mert egyre több vállalat érzi annak jelentőségét, hogy a lakás-hozzájárulással művezetőit, jól képzett szakmunkásait lekötötheti.

Kik biztosítottak eddig munkásoknak lakásvásárláshoz, építéshez támogatást, és melyik vállalat terveiben szerepel az idei évre munkáslakás-átadás? Tavaly a DEMÁSZ 6, a MAV 5, a DELEP 4, és a kábelgyár 4 lakást „vett”; de a Szegedi Elektromos-kiskereskedelmi Vállalat, a Dél-alföldi Fafeldolgozó Vállalat, a posta, a Közüti Építő Vállalat, a KSZV, a húsupari vállalat, a DEGAZ, a Prometheus Tűzeléstechnikai Vállalat, a Kéziszerszámgépgyár, a Tejipari Vállalat, a nyomda, a Patyolat, a fonalfeldolgozó, a fémipari vállalat, az ATIVIZIG, és a Szegedi Sütőipari Vállalat sem tartotta a betétszámán a lakástámogatásra szánt összeget. És érdemes szólni arról, hogy nemcsak tartogatni vétek, de nem meggondoltan felhasználni is: a tapasztalat szerint néhány vállalat sokfelé akarja osztani, elap-rozza a kedvezményt. Ez esetben nem érvényes a „sok kicsi sokra megy” bölcsessége — kevés vállalati hozzájárulással nem tud jelentkezni sem a lakást venni szándékozó munkás.

Az 1973-ban átadott munkáslakások 75 százalékát fiatal munkások kapták. Az idén átadásra kerülő 100 munkáslakás 80 százaléka lesz a fiatal házaspároké, családoké.

A munkások, a viszonylagos fellendülést felhasználva, egyre többször nyúltak a sztrájk fegyveréhez.

A felszabadulás után nem sokkal felépültek a Faragó utcai munkásházak, a mai munkáslakások elődai.